

РОЛЬ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЕКОЛОГІВ

Загальносвітовий процес глобалізації є сьогодні об'єктивною реальністю. Він обумовлює необхідність деякої уніфікації процесів, явищ, змісту різних сфер життєдіяльності суспільства. У зв'язку з цим особливо актуальною є проблема уніфікації освіти, для дозволу якої, зокрема, було підписано Болонську угоду. Ставши учасницею Болонського процесу, Україна має прийняти і загальноновизнані в світі підходи до визначення змісту професійної освіти, його рівня та якості.

У ХХІ столітті мовою міжлюдського спілкування стає мова культури - високої культури суспільної свідомості, загальної культури особистості, культури міжнародного співробітництва, культури суспільства в цілому.

Процес взаємодії культур, що веде до їхньої уніфікації, викликає прагнення до культурного самоствердження і бажання зберегти власні культурні цінності. Стаючи учасниками будь-якого виду міжкультурних контактів, люди взаємодіють із представниками інших культур, що найчастіше істотно відрізняються один від одного. Відмінності в мовах, національних нормах суспільного поведіння, відношенні до виконуваної роботи найчастіше роблять ці контакти важкими і навіть неможливими. Міжкультурна комунікація як спілкування мовних особистостей, що належать різним лінгвокультурним співтовариствам, як і будь-яка комунікація, являє собою взаємодію «свідомостей, що говорять» [1].

На сучасному етапі вирішальне значення набуває той факт, що студенти повинні мати гуманітарну підготовку для міжкультурної комунікації, що припускає необхідність формування в них соціокультурної компетенції.

Це повною мірою справедливо і для підготовки екологів. При цьому характер екологічних проблем сучасності обумовлює підвищення ролі міжнародної екологічної діяльності, зміна вимог до неї у бік розширення міжнародної взаємодії, що, у свою чергу, визначає необхідність підвищення статусу іноземних мов як компоненту професійної підготовки фахівців-екологів. Загальновідомо, що основним змістом професійної діяльності екологів є розв'язання різних, у першу чергу, глобальних екологічних проблем. Під глобальними екологічними проблемами розуміють насамперед проблеми, що загрожують існуванню всього людства і потребують особливих зусиль усіх націй для їх вирішення.

У кінці ХХ на початку ХХІ століть до глобальних проблем слід віднести наступні: глобальне потепління клімату, виснаження озонового шару, винищування лісового покриву Землі, забруднення Світового океану, зменшення видової різноманітності флори і фауни. Сьогодні вони стоять так гостро, що їх вирішення вимагає значних зусиль з боку всієї світової спільноти і, в першу чергу, з боку професійних екологів. Саме екологи є провідниками державної екологічної політики, безпосередніми учасниками міжнародних проектів, пов'язаних з природоохоронною діяльністю.

Здійснювати цей процес досить ефективно можливо тільки в рамках міжнародної професійної взаємодії, основою якої є професійне спілкування. Конструктивне спілкування з іноземними колегами обумовлює необхідність оволодіння відповідною іноземною мовою або мовою міжнародного спілкування. Таким чином, об'єктивно підвищується значущість міжкультурної комунікації для формування професійної компетентності фахівців-екологів. Готовність випускників екологічних факультетів до здійснення міжнародної професійної взаємодії слід вважати важливим критерієм оцінки їх професіоналізму, а сформованість необхідної для цього системи знань, умінь, навичок і особистих якостей – показником їх професійної компетентності.

Навчання гуманітарних дисциплін в контексті професійної підготовки фахівців-екологів повинне бути направлене на вирішення наступної задачі – сформувати у майбутніх фахівців здатність здійснювати міжнародну професійну взаємодію, забезпечити можливість їх конструктивного професійного спілкування з іноземними колегами.

Але разом з тим, зважаючи на те, що питання підготовки майбутніх фахівців різного профілю до міжкультурної комунікації розглядалися багатьма науковцями, досі ця проблема залишається не вивчена до кінця. Проблеми мовленнєвої діяльності й спілкування привертали увагу багатьох вчених: Л. Виготського, В. Гумбольдта, М. Жинкіна, І. Зимньої, О. Леонтьєва, Л. Паламара, В. Скалкіна; навчання іноземних мов зі спеціальною метою: І. Бермана, В. Бухбіндера, Б. Коффі, Р. Джонсона, Г. Стоуна, І. Тюдора, Е. Уотерса, Д. Уільямса, Т. Хатчінсона, Д. Хеннінга, Х. Холика, В. Штраусса, Ф. Епперта; комунікативного підходу до навчання іноземних мов: Л. Біркуна, С. Брумфіта, О. Волобуєва, Л. Голубенка, Р. Джонсона, Т. Дученка, М. Каналя, Г. Китайгородської, Т. Левченка, Д. Манбі, Е. Пассова, С. Савіньона, М. Свейна; екологічної освіти: С. Алексєєвої, С. Глазачева, І. Зверєва, Н. Мамедова, Л. Тараса; проблеми професійного спілкування: С. Грінько, А. Леонтьєва та ін.; структури і змісту комунікативної компетентності: А. Александренко, А. Сичева і ін.

Що ж таке міжкультурна комунікація? Що ми розуміємо під цим поняттям і коли воно виникло?

Ймовірно, датою народження міжкультурної комунікації як академічної дисципліни варто вважати 1954 рік, коли вийшла у світ книга Є. Хола і Д. Трагера «Culture as Communication» («Культура як комунікація»), в якій автори вперше запропонували для широкого вживання термін «міжкультурна комунікація», що відображала, на їхню думку, особливу галузь людських відносин. Пізніше основні положення та ідеї міжкультурної комунікації були більш докладно розвинуті у відомій роботі Е. Хола «The Silent Language» («Німа мова», 1959 р.), де автор показав тісний зв'язок між культурою і комунікацією. Розвиваючи свої ідеї про взаємозв'язок культури і комунікації, Хол прийшов до висновку про необхідність навчання культурі.

Термін «міжкультурна комунікація», у вузькому змісті, з'явився в літературі в 1970-х роках. У відомій праці Л. Самовара і Р. Портера «Комунікація між культурами» («Communication between Cultures»), уперше надрукованому в 1972 році, приводиться визначення міжкультурної комунікації. До цього часу сформувався і науковий напрямок, серцевиною якого стало вивчення комунікативних невдач і їхніх наслідків у ситуаціях міжкультурного спілкування.

Другий важливий напрямок – це лінгвістичні дослідження, пов'язані з бурхливим розвитком в останні десятиліття вивчення дискурсу як певного інтегрального процесу, центрального для комунікативної діяльності. Плідний підхід до дослідження дискурсу з метою міжкультурного зіставлення реалізується в роботах Рона і Сюзан Сколлон, зокрема в книзі «Міжкультурна комунікація: дискурсивний підхід» («Intercultural Communication: A discourse approach», 1995), що досліджують жанр професійної комунікації і намагаються дедуктивно обчислити по різних дискурсивних параметрах основні культурні протиставлення [2].

Саме міжкультурна професійна комунікація є об'єктом наукового інтересу у нашому випадку. Усвідомленню студентами значення закономірностей та особливостей міжкультурної комунікації може сприяти вивчення соціально-гуманітарних дисциплін: філософії, етики, соціології, світової та вітчизняної культури, політології, іноземної мови тощо. Усі ці дисципліни включені до змісту професійної підготовки екологів.

Під поняттям міжкультурної комунікації ми розуміємо процес спілкування та взаємодії представників різних культур з метою вирішення спільних проблем або задоволення особистісних потреб. Це відбувається у формі безпосереднього спілкування між ними або опосередковано – за допомогою паперових, аудіовізуальних та електронних носіїв.

На сьогодні в нашій державі існує протиріччя між потребами сучасного українського суспільства в екологах з необхідним рівнем міжкультурної компетентності й реальним станом

їхньої підготовленості. Здійснення ефективного міжкультурного спілкування потребує опанування іноземної мови ділового партнера й засвоєння знань про його культуру, набуття вмінь та навичок міжкультурної комунікації, а також поведінки у різних комунікативних ситуаціях повсякденного життя та професійної діяльності. Велике значення має формування таких особистісних якостей майбутнього фахівця, як відкритість до сприймання нового, толерантність, конструктивно-критичне мислення, креативність, здатність до подальшої самоосвіти з проблем міжкультурної комунікації після закінчення ВНЗ.

Значне місце у формуванні здатності до міжкультурної комунікації займає вивчення іноземної мови як гуманітарної дисципліни, оскільки у процесі опанування іноземних мов студенти не лише засвоюють певний набір лексики, фонетики, граматики і т.д., але й знайомляться з іншою культурою, невичерпним джерелом інформації про життя різних народів. Студенти, насамперед, оцінюють отриману інформацію, відбувається національна самоідентифікація, усвідомлення існування в іншій культурі відмінностей у сприйманні реального світу, в системі норм, цінностей, орієнтацій, настанов тощо.

Одним із різновидів міжкультурної комунікації є міжкультурна професійна комунікація, необхідною умовою здійснення якої слід назвати формування комунікативної компетентності, тобто вміння користуватися мовою, певними стратегіями спілкування в залежності від ситуації.

Під комунікативною компетентністю розуміють здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, певну сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують ефективне спілкування. Вона передбачає вміння змінювати глибину і коло спілкування, розуміти і бути зрозумілим для партнера по спілкуванню. Комунікативна компетентність формується в умовах безпосередньої взаємодії, тому є результатом досвіду спілкування між людьми. Цей досвід набувається не тільки у процесі безпосередньої взаємодії, а також опосередкованої, в тому числі з літератури, театру, кіно, з яких людина отримує інформацію про характер комунікативних ситуацій, особливості міжособистісної взаємодії і засоби їх вирішень. У процесі опанування комунікативної сфери людина запозичає з культурного середовища засоби аналізу комунікативних ситуацій у вигляді словесних і візуальних форм.

У сучасному світі проблема взаєморозуміння між народами стає дедалі нагальнішою. Виникають питання, котрі носять глобальний характер і потребують негайного вирішення зусиллями світової спільноти, зокрема, серед таких питань слід назвати екологічні питання. Ось тому підготовка майбутніх екологів вимагає значної уваги. Обов'язковою частиною цієї підготовки є формування здатності до міжкультурної комунікації, що не може розглядатись окремо від формування комунікативної компетентності.

Література:

1. Каніболоцька О.А. Підготовка студентів мовних спеціальностей до міжкультурної комунікації у контексті європейського освітнього простору. <http://www.confcontact.com/May/23.htm>
2. Ніколаєнко І.В. Міжкультурна комунікація і мова. <http://www.rusnauka.com/13.DNI.2007/Philologia/21224.doc.htm>
3. Скубішевська Т.С. Роль мовних стратегій у міжкультурній комунікації. Мультиверсум. Філософський альманах. - К.: Центр духовної культури, - 2004. - № 43.

В статье раскрывается значение формирования навыков межкультурной коммуникации в процессе профессиональной подготовки будущих экологов в условиях глобализации и необходимости сотрудничества с иностранными экспертами. Приводится анализ терминов «межкультурная коммуникация» и «коммуникативная компетентность».

The article reveals the importance of international communication skills in the process of environmentalists' professional training owing to the necessity of cooperation with foreign experts. It gives the analysis of the following terms: «international communication» and «communicative competence».